

Universiteit Antwerpen
Opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap
Academiejaar 2011-2012

Paper bij het vak

‘Managementtechnieken in de documentaire informatie’ (P. Vanouplines)

Ontwerp van een nieuwe openbare bibliotheek voor de gemeente Laakdal

Dirk Camps, Katrien Gilles & Kristof Eelen

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Uitwerken van richtlijnen	4
1.1. Standaardnormen	4
1.2. Indeling van de bibliotheek in ruimten	4
1.3. Bepaling van de eigenschappen van het gebouw	5
1.3.1. Verwachte evolutie van het doelpubliek	5
1.3.2. Collectieruimte	5
1.3.2.1. Boeken	5
1.3.2.2. Audiovisuele materialen	5
1.3.2.3. Tijdschriften	5
1.3.3. Computers voor publiek gebruik	6
1.3.4. Zitruimte voor gebruikers	6
1.3.5. Werkruimte voor personeel	6
1.3.6. Vergaderruimte voor externen	7
1.3.7. Ruimten voor speciaal gebruik	7
1.3.8. Niet-toewijsbare ruimte	7
1.4. Berekening van het totaal	8
1.5. Verdere opdeling van de ruimten	8
2. De 'groene' bibliotheek	8
2.1. Inleiding	8
2.2. Duurzaamheid en bibliotheken	9
2.2.1. Internationaal	9
2.2.2. België	10
2.3. Ontwerp van een 'groene' bibliotheek	11
2.3.1. Comforteisen	11
2.3.1.1. Thermisch en hygrisch comfort	12
2.3.1.2. Binnenluchtkwaliteit	12
2.3.1.3. Visueel comfort	13
2.3.1.4. Akoestisch comfort	13
2.3.2. Relatie comfort - energiegebruik	13
2.3.2.1. Thermisch en hygrisch comfort en energiegebruik	13
2.3.2.2. Binnenluchtkwaliteit en energiegebruik	13
2.3.2.3. Visueel comfort en energiegebruik	14
2.3.3. Energieprestatieregelgeving	14
3. Vrijtijdscentrum Laakdal: toetsing aan WBDG-normen	14
3.1. Inhoudelijke basis	14
3.2. Meerwaarde voor gemeente en inwoners	15
3.2.1. Eén locatie	15
3.2.2. Personeel	15
3.2.3. Aanbod activiteiten	15
3.3. Functies op de site en in het gebouw	16
3.3.1. Concept	16
3.3.2. Vlekkenplan vrijtijdscentrum gemeente Laakdal	16
3.4. Vergelijking Landmark Libraries – WBDG Staff	17
4. Conclusies	18
Bibliografie	20

Inleiding

Een bibliotheek ontwerpen gebeurt niet van vandaag op morgen. Er zijn geen algemeen geldende regels die van toepassing zijn op alle soorten bibliotheken overal ter wereld. Bij het plannen van een nieuw gebouw voor een bestaande bibliotheek wordt het best vertrokken van de huidige situatie. Aan de hand van de missies van de bibliotheek, de verwachte evolutie van de bevolking en richtlijnen voor gelijkaardige projecten, zal getracht worden om een duurzame nieuwe bibliotheek voor de gemeente Laakdal te ontwerpen.

Op basis van een voorafgaande literatuurstudie over richtlijnen voor het bouwen van bibliotheken, zullen in het eerste deel van deze paper normen uitgewerkt worden die gebruikt kunnen worden bij het ontwerpen van de nieuwe bibliotheek van Laakdal.

Het bouwen van een nieuwe bibliotheek gaat gepaard met heel wat kosten, ook voor het milieu. Hoofdstuk 2 maakt een overzicht van de huidige situatie op gebied van 'groene bibliotheken', zowel nationaal als internationaal. Daarnaast worden ook enkele richtlijnen opgesomd om in België een duurzame bibliotheek te bouwen.

Daarnaast is een bibliotheek een gebouw met erg specifieke functies en omdat de bibliotheekwereld in transitie is, is het moeilijk een helder zicht te krijgen op de toekomstige behoeften. Daarom besliste het College van Burgemeester en Schepenen van de gemeente Laakdal om een externe adviseur, Jan Van Vaerenbergh van Landmark Libraries, in te schakelen.¹ Het laatste deel van deze paper bevat de concrete toepassing van de normen die in het eerste deel van deze paper uitgewerkt werden op de bibliotheek van Laakdal. Tenslotte hebben we het resultaat vergeleken met de plannen van de gemeente.

¹ Zie <http://www.landmark-libraries.com/>.

1. Uitwerken van richtlijnen

1.1. Standaardnormen

Er bestaan geen echte '**standaardnormen**' voor het ontwerpen van nieuwe bibliotheken. Ook in de huidige **regelgeving** zijn geen bruikbare normen terug te vinden.² Het decreet van 1978 had een uitgebreide normering, maar die is helemaal verlaten in het kader van de responsabilisering van gemeentebesturen, die aan het nieuwe decreet lokaal cultuurbeleid ten grondslag ligt.³ Bovendien verschilt de context waarin bibliotheken functioneren sterk, waardoor het niet haalbaar is om '**algemene**' standaarden te gebruiken.

De collectie van openbare bibliotheken bestaat niet alleen uit boeken. Bovendien worden ze vaak gehuisvest in **multifunctionele** gebouwen, die ook gebruikt worden voor andere doeleinden, bijvoorbeeld als sociale ontmoetingsplaats, cultureel centrum of lokaal informatiecentrum. Daarom is het belangrijk om de **missies** van de lokale bibliotheek en de verwachte evolutie van de samenstelling van de **bevolking** te onderzoeken.⁴ Openbare bibliotheken hebben een veel **heterogener publiek** dan academische bibliotheken, schoolbibliotheken of gespecialiseerde bibliotheken: tot hun doelpubliek behoren o.a. jonge kinderen, studenten, professionals en senioren. Een geslaagd bibliotheekontwerp moet dus zoveel mogelijk rekening houden met de wensen van de verschillende soorten gebruikers, zowel van de eigen gemeente, als van de omliggende gemeenten.⁵

Er is al heel wat literatuur verschenen die richtlijnen voor het ontwerpen van bibliotheken bevat. In deze paper zal vooral een beroep worden gedaan op een aantal recente teksten die bruikbaar zijn bij het ontwerpen van **openbare** bibliotheken.

1.2. Indeling van de bibliotheek in ruimten

In grote lijnen zijn er 7 soorten ruimten in openbare bibliotheken.⁶

- **Collectieruimte**
- **Computers** voor publiek gebruik
- **Zitruimte** voor gebruikers
- **Werkruimte** voor het personeel
- **Vergaderruimte**
- Ruimten voor **speciaal gebruik**
- **Niet-toewijsbare** ruimten (incl. mechanische ruimte)

² Zie o.a. het *Decreet van 19 juli 1978 betreffende het Nederlandstalige openbare bibliotheekwerk* en het *Decreet van 13 juli 2001 houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid*.

³ E-mail van Jan Van Vaerenbergh aan Dirk Camps, 21-11-2011.

⁴ Marian Koren, *Werken aan een nieuwe bibliotheek! Programma van eisen voor bouw en inrichting*, Leidschendam, 2007: 16-17.

⁵ WBDG Staff, *Whole Building Design Guide. Public Library*, Washington, 2011.

⁶ Anders C. Dahlgren, *Public Library Space Needs: A Planning Outline*, Madison, 2009. WBDG Staff, *Whole Building Design Guide. Public Library*, Washington, 2011.

1.3. Bepaling van de eigenschappen van het gebouw

Na een grondige analyse van de zones die in hoofdstuk 1.2 vermeld werden, kunnen we de plaats bepalen die nodig is voor de verschillende functies. **Externe** plaatsen voor parking en andere voorzieningen blijven hier buiten beschouwing.⁷

1.3.1. Verwachte evolutie van het doelpubliek

Eerst moet een raming worden gemaakt van de verwachte evolutie van het doelpubliek **tijdens de volgende 20 jaar**, zodat de bibliotheek de nodige ruimte voor groei heeft. Het doelpubliek bestaat zowel uit de bevolking van de **eigen** gemeente als uit inwoners van **omliggende** gemeenten (door een bezoek ter plaatse of via interbibliothecair leenverkeer).⁸

1.3.2. Collectieruimte

Ook voor wat betreft de **collectieruimte** moet een schatting gemaakt worden van de ruimte die nodig zal zijn **tijdens de volgende 20 jaar**, rekening houdend met het **afvoeren** van weinig gebruikte en/of verouderde materialen. Het aantal boeken, audiovisuele materialen (bijv. CD's, DVD's, games enz.) en tijdschriften kan variëren **van 5 tot 25 volumes per 0,09m²**, afhankelijk van de **hoogte** van de rekken, de **breedte** van de gangen en de **aard** van het materiaal (bijv. tijdschriften of naslagwerken).⁹

1.3.2.1. Boeken

Bij gangen van minimum 90cm breed, deelt men het geschatte aantal boeken (binnen 20 jaar) door 10.¹⁰ Het resultaat is het aantal keer 0,09m² dat nodig is om de boeken te zetten.

1.3.2.2. Audio-visuele materialen

Als men het geschatte aantal audio-visuele materialen (binnen 20 jaar) door 10 deelt, krijgt men het aantal keer 0,09m² dat nodig is om de materialen te zetten.

1.3.2.3. Tijdschriften

Deel het aantal **actuele** nummers van tijdschriften dat de bibliotheek zal bijhouden door 1,5. Het resultaat is het aantal keer 0,09m² dat nodig is om de actuele tijdschriften te zetten.

Deel het aantal **oude** nummers van tijdschriften dat de bibliotheek zal bijhouden door 2. Vermenigvuldig dat getal met het gemiddeld aantal jaar dat de tijdschriften zullen worden bewaard in de bibliotheek. Het resultaat is het aantal keer 0,09m² dat nodig is om de oude tijdschriften te zetten.

⁷ Dahlgren 2009. WBDG Staff 2011.

⁸ Idem.

⁹ Idem. In de oorspronkelijke teksten wordt er gerekend met de lengtematen *voet* ('foot') en *duim* ('inch'). Hoewel 1 voet in principe gelijk is aan 30,48 cm, wordt 1 voet in deze paper om praktische redenen afgerond tot 30 cm. 1 voet² wordt zo 900 cm² (=0,09m²). 1 duim (2,54cm) wordt afgerond tot 2,5cm.

¹⁰ Bij een compacte opstelling van de boeken deelt men het aantal boeken door 25 (i.p.v. 10).

1.3.3. Computers voor publiek gebruik

Aan de tafels in de publieke ruimten van de bibliotheek en de vergaderlokalen moet een **internetverbinding** beschikbaar zijn. Zo kunnen gebruikers en andere personen eventueel hun **eigen computer** (bijv. laptops, tablets) meebrengen en aansluiten.

Om de plaats die nodig is voor **desktop computers voor publiek gebruik met zitplaats** te berekenen, vermenigvuldigt men het aantal computers met respectievelijk 35, 45 of 50 maal 0,09m², naargelang de plaats die men wil toekennen minimaal, gemiddeld of optimaal is. Voor computers die **rechtstaand** gebruikt worden, heeft men slechts het aantal computers x 20 x 0,09m² nodig. De keuze hangt af van hoe lang de bibliotheek wil dat gebruikers een computer gemiddeld gebruiken. Hoe minder plaats iemand heeft (en zeker rechtstaand), hoe minder lang een gebruik normaal duurt. Voor computers waarop enkel de catalogus kan geraadpleegd worden én als de bibliotheek over weinig computers beschikt, wordt het gebruik het best zo kort mogelijk gehouden.¹¹

1.3.4. Zitruimte voor gebruikers

Volgens algemene richtlijnen hebben openbare bibliotheken minstens 5 zitplaatsen per 1.000 personen (inwoners van hun werkgebied) nodig. Andere, meer gedetailleerde richtlijnen stellen dat kleinere gemeenten meer zitplaatsen per inwoner nodig hebben dan grotere gemeenten. Zo zou een bibliotheek met een werkgebied van 10.000 inwoners 7 zitplaatsen per 1.000 personen hebben, terwijl voor een werkgebied van 25.000 inwoners slechts 4,5 zitplaatsen per 1.000 personen nodig zijn. Daaruit kan men afleiden dat er voor een werkgebied van 15.000 inwoners ongeveer **6 zitplaatsen per 1.000 personen** nodig zijn.

Grof geschat is er **ongeveer 2,7m² per zitplaats** nodig. Meer precies is het aantal m² afhankelijk van de soort van zitplaats, bijv. 2,25m² voor een zitplaats aan tafel en 3,15m² voor een loungezetel.

Van het totaal aantal zitplaatsen dat nodig is, moet men echter eerst nog het **aantal zitplaatsen voor vergaderingen en computers voor publiek gebruik aftrekken**. Als men het resultaat vervolgens vermenigvuldigt met 2,7m² (grof geschat), dan verkrijgt men het aantal m² zitruimte voor gebruikers.¹²

1.3.5. Werkruimte voor personeel

Bij de werkruimte voor personeel zijn er computers nodig met online toegang tot externe bronnen (i.p.v. alleen de eigen catalogus). Men vermenigvuldigt het **totale** aantal computers voor personeelsleden¹³ met 11,25m² (minimaal), 12,6m² (gemiddeld) of 13,5m² (maximaal). Vervolgens kijkt men hoeveel personeelsleden er **in elke afdeling** werken en geeft iedere afdeling de ruimte waarop ze recht heeft.

Het kan ook nuttig zijn om de werkruimte voor personeel in het **oude gebouw** te vergelijken met het geschatte aantal m² dat nodig is in het **nieuwe gebouw**. De invoering van **selfscanbalies** kan wel een invloed hebben op de onderlinge verdeling tussen de verschillende afdelingen.¹⁴

¹¹ Dahlgren 2009. WBDG Staff 2011: 13-14.

¹² Dahlgren 2009. WBDG Staff 2011: 15-16.

¹³ Het gaat hier noch om het aantal voltijdse equivalenten (FTE), noch om het aantal fysieke personen, maar om het maximum aantal personen dat tegelijk aan het werk moet kunnen zijn. Zo is het bijv. mogelijk dat 2 personen, die nooit op hetzelfde tijdstip werken, dezelfde computer gebruiken.

¹⁴ Dahlgren 2011: 17-18.

1.3.6. Vergaderruimte voor externen

Er zijn 4 soorten vergaderruimten voor externen. Vergaderruimten voor het personeel worden hier niet meegeteld.

- **Theateropstelling:** 0,9m² per stoel voor het publiek en 9 m² voor het podium met spreekgestoelte.
- **Conferentieopstelling:** 2,7m² per stoel aan een tafel (+ eventueel 0,9m² per extra stoel zonder tafel)¹⁵.
- **Vertelruimte:** 0,9m² per kind en 4,5m² voor de verteller.¹⁵
- **Computerlokaal voor opleidingen** (voor gebruikers en personeel): 4,5m² per computer voor de leerlingen (2 leerlingen per computer is dan ook mogelijk) en 7,2m² voor de opleider.¹⁶

Eventuele bijbehorende ruimte voor een extra keukentje of voor het opslaan van stoelen, tafels en audiovisueel materiaal moet hier nog worden bijgeteld.¹⁷

1.3.7. Ruimten voor speciaal gebruik

De hoeveelheid ruimte die nodig is voor speciaal gebruik (RSG) hangt o.a. af van de **missies** van de bibliotheek (bijv. job center, gemeentelijk informatiepunt enz.). Het gaat om **ruimten of meubilair die nog niet in de vorige hoofdstukken aan bod zijn gekomen** (bijv. groepswerklokalen, sorteerbanden en balies voor self-scanning, lunchruimte voor het personeel, ruimte voor dranken, server room enz.). Ook o.a. het volgende meubilair behoort tot deze categorie¹⁸.

- Krantenrek: 2,25m²
- Rek voor paperbacks: 3,15m²
- Fotokopieerapparaat: 4,5m²
- Vestiaire: 0,36m²

Normaal nemen ruimten voor speciaal gebruik in totaal ongeveer 12% (minimaal), 15% (gemiddeld) of 17% (maximaal) van het totale bibliotheekgebouw in.¹⁹

1.3.8. Niet-toewijsbare ruimte

De niet-toewijsbare ruimte (NTR) is het deel van het gebouw dat nodig is voor de uitoefening van de activiteiten, maar **niet rechtstreeks kan worden gebruikt voor bibliotheekdiensten** (bijv. verwarmingsruimte, poetskamer, ruimte voor netwerkkapparatuur en bekabeling, opslagruimte, hal, trappen, liftkokers, toiletten enz.).

De niet-toewijsbare ruimte neemt in totaal ongeveer 25% (minimaal), 27% (gemiddeld) of 30% (maximaal) van het totale bibliotheekgebouw in.²⁰ Andere normen bepalen dat men de ruimte uit de hoofdstukken 1.3.2 t.e.m. 1.3.7 moet optellen en delen door 4.²¹

¹⁵ Deze soort vergaderruimte voor externen kan de drukke agenda van een vergaderlokaal voor personeel eventueel ontlasten.

¹⁶ Wanneer er geen opleidingen gepland zijn, kunnen de computers in lokaal gebruikt worden als extra computers voor publiek gebruik.

¹⁷ Dahlgren 2009: 19-20.

¹⁸ WBDG Staff 2011.

¹⁹ Dahlgren 2009: 21.

²⁰ Idem: 22.

²¹ WBDG Staff 2011.

1.4. Berekening van het totaal

Eerst wordt het subtotaal van de totalen uit de hoofdstukken 1.3.2 t.e.m. 1.3.6 berekend (S1). De **totale aanbevolen ruimte voor het gebouw (TARG)** wordt als volgt berekend.

$$\text{TARG} = \frac{S1}{1-(\text{RSG}+\text{NTR})} \times 0,09\text{m}^2$$

Uiteraard moet worden geëvalueerd hoeveel ruimte zal worden toegekend aan de RSG en NTR. Dat hangt af van de specifieke noden van de bibliotheek. Zo kiest een bibliotheek die een selfscansysteem en sorteerband wil invoeren het best voor een maximale RSG (17%). Gemeenten die een garage voor hun bibliobus willen, moeten voldoende NTR hebben.²²

1.5. Verdere opdeling van de ruimten

Nu de totalen per soort van ruimte bekend zijn, kan de bibliotheek een verdere opdeling maken, afhankelijk van de wensen. Dat moet minimum eenmaal om de vijf jaar gebeuren.

Zo kan de **collectie verder** worden **onderverdeeld** in (1) non-fictie voor volwassenen, (2) referentiewerken voor volwassenen, (3) fictiewerken voor volwassenen, (4) prentenboeken voor kinderen en (5) kinderboeken. Van de totalen per soort moet het **circulatiepercentage** worden afgetrokken. Als men bijv. weet dat het circulatiepercentage voor de non-fictie voor volwassenen 10% is en er volgens de eerste berekeningen 100 m² nodig is, trekt men daarvan 10% af en blijft er nog 90m² over voor de non-fictie voor volwassenen. Als men bijv. weet dat referentiewerken voor volwassenen niet mogen uitgeleend worden, is het circulatiepercentage 0% en moet er niets van de eerste berekening afgetrokken worden voor de referentiewerken voor volwassenen. Stel dat er bij de prentenboeken voor kinderen een circulatiepercentage van 15% is en de eerste berekening is 80 m², dan moet de bibliotheek daarvoor 80x0,85= 68m² hebben.²³

Ook de andere ruimten moeten verder worden opgedeeld.

2. De 'groene' bibliotheek

2.1. Inleiding

Al in 1987 formuleerden de Verenigde Naties '**Duurzame ontwikkeling**'²⁴ als '*een ontwikkeling die aan de behoeften van het heden voldoet zonder de mogelijkheden van de toekomstige generaties in gevaar te brengen om aan hun behoeften tegemoet te komen*'. De huidige bevolking mag de leefbaarheid van de volgende generatie niet hypothekeren en dus moet ze de impact van haar acties op het milieu, de zogenaamde ecologische voetafdruk, zo beperkt mogelijk houden. Aanvankelijk kende duurzaamheid vooral **economische** overwegingen, maar nadien werden er ook **ecologische** en **sociale** aspecten aan toegevoegd.

Nu is '**duurzaam bouwen**' een brede term die vele ladingen dekt: watergebruik en -beheer, materialen, comfort, inplanting in de omgeving, toegankelijkheid, mobiliteit, bereikbaarheid, ligging, binnen-huismilieu enz. Het is dus een **integrale bouwaanpak**, waarbij rekening gehouden wordt met **ecologische, economische en sociale aspecten**. De doelstelling moet zijn om een gebouw te realiseren

²² Dahlgren 2009: 23-24.

²³ Dahlgren 2009: 25-28.

²⁴ *Brundland Commission Report 1987. Report of the World Commission on Environment and Development. General Assembly Resolution 42/187, 1987.*

met een **zo groot mogelijk nut voor de mens** en een **zo laag mogelijke impact op het milieu**. Duurzaam bouwen is bouwen aan de toekomst.

2.2. Duurzaamheid en bibliotheken

De technologische ontwikkelingen van de laatste decennia hebben bibliotheken gedwongen hun relevantie te herbekijken en innovatief om te springen met het aanbieden van informatie. Heel wat bibliotheken hebben in het kader van een vernieuwde aanpak ook geopteerd voor een nieuw gebouw. Een duurzame constructie past naadloos in dit plaatje en verleent de bibliotheek bovendien een positief imago. Een nieuwbouw met grote aandacht voor milieu en gezondheid sensibiliseert ook de omgeving en leidt waarschijnlijk tot een bewustere bouw aanpak.

De oprichting van de nieuwe werkgroep '**Environmental Sustainability and Libraries Special Interest Group**' in de International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) bewijst dat er ook in de bibliotheekwereld meer aandacht gegeven wordt aan duurzaamheid. Deze groep heeft niet alleen aandacht voor duurzaam bouwen, maar ook voor de 'groene' aanpak van de bibliotheekwerking (bijv. papierrecyclage, energiezuinige apparatuur), de promotie van duurzaamheid bij documentaire informatie en bibliotheekdiensten en de sensibilisering van de bibliotheekmedewerkers voor ecologische problemen.²⁵

2.2.1. Internationaal

In de **Verenigde Staten**, waar er al langer normen bestaan voor duurzaam bouwen, ontwikkelde de *United States Green Building Council* (USBDG) het **LEED-systeem**²⁶, waarbij punten worden toegekend aan verschillende deelaspecten van duurzaamheid. Daarnaast zijn er ook acht vaste vereisten die geen punten opleveren, maar waaraan een gebouw moet voldoen om in aanmerking te komen voor de **certificering**. Het gaat hierbij vooral om een aantal basistoepassingen zoals een minimum energieprestatieniveau en een duidelijk plan voor koeling. De puntenverdeling legt de grootste nadruk op energiebeheer (35 punten) en aangepaste bouwplaats (26 punten). Daarnaast kunnen ook punten verdiend worden voor materiaalkeuze en afvalverwerking (14 punten), efficiënt watergebruik (10 punten) en milieukwaliteit binnenshuis (15 punten). Bovendien worden er bonuspunten toegekend voor technologische innovaties die de duurzaamheid ten goede komen (6 punten) en de prioriteit die het project krijgt binnen de regio (4 punten). De mogelijke totaalscore bedraagt dus 100 punten met 10 bonuspunten. Hoe hoger een gebouw scoort, hoe duurzamer het is. De gebouwen worden dan, al naargelang van hun score, beloond met een '*Leed-certified*' certificaat (40-49 p), een zilveren certificaat (50-59 p), een gouden certificaat (60-79 p) of een platina certificaat (80 en meer p). Het beoordelingssysteem is flexibel genoeg om toegepast te worden zowel op grote gebouwen als op particuliere woningen. Momenteel tellen de Verenigde Staten 39 bibliotheken die één van de bovenstaande certificaten behaalden en het rijtje breidt zich uit!²⁷

In **Groot-Brittannië** hebben ze een vergelijkbaar evaluatiesysteem: **BREEAM**.²⁸ Dat systeem kent ook quoterings toe aan de verschillende aspecten van duurzaamheid, maar de verdeling is enigszins verschillend (zie Tabel 1).

²⁵ Zie <http://www.ifla.org/en/about-environmental-sustainability-and-libraries>, 26-11-2011.

²⁶ *Leadership in Energy and Environmental Design Green Building Rating Systems* is een internationaal erkend programma voor de certificatie van duurzame bouwprojecten.

²⁷ Zie <http://www.greenlibraries.org>, 26-11-2011.

²⁸ Bre International, *BREEAM New Construction Non-domestic buildings Technical Manual SD 5073 – 2.0*, 2011.

Tabel 1: Quotering van de duurzaamheid volgens BREEAM

Hoofdstukken	Weeginstrument
Management	12%
Transport	8%
Water	6%
Landgebruik en ecologie	10%
Vervuiling	10%
Afval	7,5%
Materiaal	12,5%
Energie	19%
Gezondheid, comfort en sociale waarde	15%
Bonus	
Innovatie	10%

Tabel 2 geeft het resultaat van de beoordeling weer.

Tabel 2: Resultaat van de beoordeling volgens BREEAM

Beoordeling	% score
Uitstekend	85
Excellent	70
Zeer goed	55
Goed	45
Geslaagd	30
Zonder classificatie	< 30

BREEAM wordt ook internationaal gebruikt voor de ecologische beoordeling van gebouwen. Het model is bruikbaar voor particuliere woningen, appartementen en non-residentiele gebouwen. Er zijn ook al verschillende voorbeelden van bibliotheken in Groot-Brittannië die een BREEAM beoordeling ontvingen, zoals de Enfield Town Library en de Cardiff Central Library. Die laatste kreeg zelfs het label “excellent”, terwijl de constructiekosten niet hoger opliepen dan voor een conventioneel gebouw!

In navolging van de VS en Groot-Brittannië ontstonden er een hele rist nieuwe beoordelingssystemen²⁹ voor duurzaam bouwen zoals het ‘*Deutsches Gütesiegel für Nachhaltiges Bauen*’ (DGNB) in Duitsland en het ‘*Haute Qualité Environnementale*’ (HQE) in Frankrijk. Al deze beoordelingssystemen evalueren niet alleen de energiezuinigheid van de gebouwen, maar ook de bouwmaterialen, de inplanting en het beheer van de bouwwerf.

2.2.2. België

De **Belgische overheid** is vooral begaan met het **economische** aspect van duurzaam bouwen. Via de voortdurende aanpassing van de bouwregelgeving tracht ze de energiekosten van nieuwe gebouwen zoveel mogelijk te beperken. In tegenstelling tot de Verenigde Staten, waar een uitgebreid beoordelingssysteem bepaalt hoe duurzaam een gebouw is, wordt duurzaamheid hier vooral gekoppeld aan de **K-waarde** (globale isolatiewaarde van een gebouw) en het **E-peil** (energetische waarde van een gebouw). In het kader van de federale belastingvermindering zijn er de volgende **3 duurzaamheidsniveau's**.³⁰

²⁹ Zie

http://www.sika.com/en/group/sustainability/environment_and_safety/corporate_productsustainability/green-building-programs.html, 26-11-2011.

³⁰ Zie <http://www.energiesparen.be/node/2644>, 26-11-2011.

- **Lage-energie:** dit is een gebouw waarvan de totale energievraag voor ruimteverwarming en -koeling $\leq 30 \text{ kWh/m}^2$ geklimatiseerde vloeroppervlakte met een maximum K-waarde 30 en een maximum E70.
- **Passief:** dit is een gebouw waarvan de totale energievraag voor ruimteverwarming en -koeling $\leq 15 \text{ kWh/m}^2$ geklimatiseerde vloeroppervlakte met een maximum K-waarde 20 en een E40 maximum. Bovendien mag het luchtverlies bij een luchtdichtheidsproef met een drukverschil tussen binnen- en buitenomgeving van 50 pascal niet groter zijn dan 60% van het volume van de woning per uur.
- **Nul-energie:** het gebouw voldoet aan de voorwaarden van een passiefgebouw, waarin de resterende energievraag voor ruimteverwarming en -koeling volledig gecompenseerd wordt door ter plaatse opgewekte hernieuwbare energie.

Het **Vlaams Energieagentschap** certificeert een nieuwbouw op basis van de **EPB-aangifte**.³¹ Op basis van de EPB-aangifte is af te leiden of aan de voorwaarde van een bepaald energieconcept is voldaan. Om al in de planningsfase een idee te krijgen van de energiezuinigheid van een gebouw, kan men gebruik maken van het **PassiefHuis ProjecteringsPakket (PHPP)**, een rekenpakket dat toelaat om resultaten van basissimulaties te integreren.³² De PHPP-berekening is gebaseerd op **Europese normen** en legt een karakteristiek energiekegetal vast voor elk gebouw. Dit pakket heeft verschillende modules, afhankelijk van het soort gebouw. Er zijn in België al verschillende kantoren en scholen gebouwd volgens het passief principe, maar nog geen bibliotheek. De PHPP-rekenmodule voor bibliotheken is helaas ook nog niet beschikbaar. De **openbare bibliotheek van Sint-Niklaas**, die zich op dit ogenblik in de planningsfase van een passiefgebouw bevindt, tracht te achterhalen welke module zij voor haar berekeningen dient te gebruiken. Het stadsbestuur van Sint-Niklaas heeft er voor geopteed om, naast de technische vereisten, ook rekening te houden met een aantal andere factoren inherent aan duurzaam bouwen, zoals de keuze van de bouwmaterialen en de compactheid van het gebouw. Het passiefgebouw zal immers niet alleen onderdak bieden aan de bibliotheek, maar ook aan het stadsarchief en een educatief centrum met speleothek, zodat een deel van de ruimten (o.a. sanitair en vestiaire) gezamenlijk gebruikt kunnen worden. Hopelijk kan dit pilootproject andere besturen aanzetten tot het bouwen van een 'groene' bibliotheek.

2.3. Ontwerp van een 'groene' bibliotheek

Twee belangrijke toetsstenen om van duurzaamheid te kunnen spreken, zijn het **comfortniveau** en de **energieprestatie**. Om een programma van eisen op te stellen, moet de opdrachtgever in de eerste plaats het nagestreefde comfortniveau vastleggen. Hij bepaalt zelf ook het ambitieniveau voor het energieconcept: laag-energie, passief of nul-energie. De taak van de ontwerpers bestaat er dan in om het vooropgestelde comfort met een minimum aan energie te realiseren, waarbij de kostprijs niet uit het oog verloren mag worden.³³

2.3.1. Comforteisen

Comfort vormt een primaire toetssteen van duurzaamheid. Tabel 3 duidt het belang aan van enkele comfortparameters.³⁴

³¹ EPB: Energieprestatie en Binnenklimaat. Dit is de Vlaamse implementatie van de Europese energieprestatierichtlijn.

³² Zie http://passiefhuisplatform.be/index.php?col=-welkom&lng=nl&doc=fag#fag_11, 26-11-2011.

³³ Cenergie, *Advies Duurzaam Bouwen Nieuwbouw Bibliotheek Gemeente Laakdal*, Berchem, 4-2-2011. Alle technische gegevens werden ontleend aan het advies.

³⁴ Praktijkboek gezonde gebouwen: A3 Binnenmilieu, Productiviteit en Ziekteverzuim, zie <http://www.gezondegebouwen.nl/>, 26-11-2011.

Tabel 3: Belang van comfortparameters volgens het Praktijkboek gezonde gebouwen

Invloedsfactoren	Productiviteit	Ziekteverzuim
Binnenmilieu als geheel goed	+ 10-15%	-2,5%
Temperatuur regelbaar	+ 2-3%	-0,5%
Temperatuur niet te hoog of te laag	+ 7%	-
Geen luchtvervuilingsbron	+ 3-7%	-1,5%
Voldoende ventilatie	+ 1-2%	-0,5%
Landschap (4 pers) vs individueel	+ 2-4%	-7%
Goede verlichting	+ 2-3%	-0,5%
Daglichttoetreding	-	-
Minder geluidshinder	+ 3-9%	-

Aan de hand van een aantal meetbare parameters kunnen we de comforteisen onderverdelen in 4 grote categorieën: **thermisch en hygrisch comfort**, **binnenluchtcomfort**, **visueel comfort** en **akoestisch comfort**. Daarnaast kan het comfort ook nog verhoogd worden indien de gebruiker zelf kan 'bijregelen' door middel van bijvoorbeeld zonwering, thermostatische kranen op de radiatoren of opengaande ramen.

2.3.1.1. Thermisch en hygrisch comfort

De temperatuurnormen worden voor alle duidelijkheid opgedeeld in **zomercomfort** en **wintercomfort** (zie Tabel 4). **Klasse A** stemt overeen met een gebouw uitgerust met actieve koeling. Voor gebouwen met passieve koeling (in het geval van duurzame bouw) zal men eerder streven naar een **comfortklasse B**. Verder dient men bij de bepaling van de binnentemperatuur ook rekening te houden met de warmtewinsten door personen en apparatuur. Het is dan ook aangewezen om al in de beginfase van het ontwerp de bezettingsgraad van de ruimten en de op te stellen apparatuur op te geven. Om een goed hygrisch comfort te verzekeren wordt er gestreefd naar een **relatieve vochtigheid tussen 30 en 70%**.

Tabel 4: Richtlijnen voor de verschillende comfortzones

Criterion	Comfort	Richtwaarden voor de operationele temperatuur in de zomer (°C)	Richtwaarden voor de operationele temperatuur in de winter (°C)
Klasse A	Zeer goed	23,5 - 25,5	21,0 - 23,0
Klasse B	Goed	23,0 - 26,0	20,0 - 24,0
Klasse C	Laag	22,0 - 27,0	19,0 - 25,0

Bron: NBN EN 15251³⁵

2.3.1.2. Binnenluchtkwaliteit

De norm NBN EN 13779³⁶ onderscheidt **4 binnenluchtkwaliteitsklassen**: IDA 1 – 4, waarbij **IDA 3** in de energieprestatieregelgeving voor niet-residentiele gebouwen het **wettelijk minimum** is. In gebouwen waar de mens als belangrijkste verontreinigingsbron beschouwd wordt, is de CO₂-concentratie een indicator voor de binnenluchtkwaliteit.

- **IDA 1:** < 400 ppm³⁷ CO₂ boven het buitenniveau
- **IDA 2:** 400 – 600 ppm CO₂ boven het buitenniveau
- **IDA 3:** 600 – 1000 ppm CO₂ boven het buitenniveau
- **IDA 4:** > 1000 ppm CO₂ boven het buitenniveau

³⁵ Belgische normen voor binnenmilieu.

³⁶ Belgische norm voor de ventilatie van niet-residentiele gebouwen.

³⁷ Ppm: parts per million (eenheid van concentratie).

Het buitenniveau bedraagt ongeveer 400 ppm.

Door de onregelmatige bezettingsgraad van de verschillende zones is het aan te bevelen om de bibliotheek uit te rusten met een **vraaggestuurde ventilatie**, die aangestuurd kan worden door CO₂-detectoren of een andere vorm van aanwezigheidsdetectie.

2.3.1.3. Visueel comfort

Door optimaal gebruik te maken van **daglicht**, wordt het **visueel comfort verhoogd** en worden de **energiebehoeften voor kunstverlichting verminderd**. Hinderlijke reflecties en verblinding bij beeldschermwerk moeten vermeden worden.

Tabel 5: Daglichtfactor³⁸ in het midden van de ruimte volgens klasse

Criterium	Comfort	Daglichtfactor
Klasse A	Zeer goed	5%
Klasse B	Goed	3%
Klasse C	Laag	1%

Bron: BNB EN 15251

Het **Algemeen reglement voor de arbeidsbescherming (ARAB)** voor kantoorgebouwen bepaalt dat de wettelijk verplichte minimum verlichtingssterkte voor kunstlicht 300 lux bedraagt, maar de richtwaarde is 500 lux. Om zo energiezuinig mogelijk gebruik te maken van kunstlicht, kan men voor de verschillende ruimten de waarden afhankelijk maken van het soort werk dat er verricht wordt.

2.3.1.4. Akoestisch comfort

De **maximum ontwerpwaarde voor het geluidsniveau bij bibliotheken** voorgeschreven door BNB EN 15251 bedraagt **30 db(A)**. Vermits het akoestisch comfort geen rechtstreeks verband heeft met de energieprestatie van een gebouw, wordt deze parameter niet verder behandeld.

2.3.2. Relatie comfort – energiegebruik

Net als het onderdeel over comforteisen tracht dit hoofdstuk een aanzet te geven om tot een programma van eisen te komen. De doelstelling is **meer comfort** te realiseren met **minder energie**.

2.3.2.1. Thermisch en hygrisch comfort en energiegebruik

Het spreekt voor zich dat men bij de keuze van de comforteisen inzake temperatuur rekening houdt met een zo efficiënt mogelijk energiegebruik. Dit betekent dat men best niet systematisch voor een klasse A comfort kiest. Voor een comfortabele luchtvochtigheid (30-70%) kan gebruik gemaakt worden van **vochtrecuperatie** te voorzien op de warmterugwinning van de luchtgroep. Het verse luchtdebiet moet daarbij tot een minimum beperkt worden door middel van een **vraaggestuurde ventilatie**. Op die manier hoeft er geen energieverslindend luchtbevochtigingssysteem geïnstalleerd te worden.

2.3.2.2. Binnenluchtkwaliteit en energiegebruik

Een **mechanische ventilatie** heeft meestal een **constant ventilatiedebiet**, dat berekend wordt op een **maximale bezetting**. Aangezien een bibliotheek een **sterk wisselende bezetting** heeft, biedt een **vraaggestuurde ventilatie met CO₂-sturing** een energiezuinigere oplossing.

³⁸ Verhouding tussen het lichtniveau in een ruimte met het kunstlicht uitgeschakeld en het lichtniveau buiten bij volledig betrokken weer.

2.3.2.3. Visueel comfort en energiegelbruik

Er kan aanzienlijk op energie bespaard worden door optimaal gebruik te maken van **daglicht** in combinatie met een **efficiënte kunstverlichting** uitgerust met **daglichtdimming**. Aanwezigheidsdetectie en plaatsing van **lichtdoorlatende zonwering** kunnen het energieverbruik nog verder terugdringen.

2.3.3. Energieprestatieregelgeving

De comforteisen en energieprestaties vormen natuurlijk een belangrijk uitgangspunt voor het opstellen van een programma van eisen, maar ook de geldende **energieprestatieregelgeving** dient geïntegreerd te worden in het ontwerp. Momenteel moeten nieuwe bibliotheekgebouwen een **minimum K-waarde van 45** hebben. Bovendien moet er ook voldaan worden aan de **eisen voor isolatie en ventilatie**. Een E-peil norm voor bibliotheken bestaat op dit moment niet. Het is echter toch aan te raden om bij het ontwerp rekening te houden met het geldend **E-peil voor scholen en kantoren**. De regelgeving verandert snel en op die manier kan men onnodig tijdverlies en overbodige kosten als gevolg van aanpassingen vermijden.

3. Vrijtijdscentrum Laakdal: toetsing aan WBDG-normen

Het gemeentebestuur nam in haar beleidsplan 2007-2012 de bouw van een nieuwe bibliotheek op.³⁹ In de vorige legislatuur was hier al een poging toe gedaan, maar wegens onenigheid over de locatie was dit voornemen niet uitgevoerd. Naar aanleiding van deze beleidsvisie ontwikkelde de sector Vrijetijd een concept voor de hele sector.⁴⁰

3.1. Inhoudelijke basis

Het **uitgangspunt** bij deze nieuwbouw wordt bepaald door de missie voor en de visie op de bibliotheek die geformuleerd zijn door het gemeentebestuur.⁴¹ Hieronder volgen enkele uittreksels die ruimtelijke consequenties hebben.

- Uit de **missie**

“De openbare bibliotheek is een basisvoorziening binnen de gemeente Laakdal, waar elke burger terecht kan met zijn vragen over kennis, cultuur, informatie en ontspanning... Ze speelt in op de behoeften aan cultuurparticipatie, permanente vorming en sociaal contact.”

- Uit de **visie**

‘... de bibliotheek uitbouwen tot een ontmoetingsruimte en een belangrijke rol spelen in de informatiebemiddeling. De bibliotheek wil op een objectieve wijze de drempel naar de samenleving toe verlagen met een gevarieerde collectie en aangepaste uitbreidingsactiviteiten.’ (...) ‘De bibliotheek wil aansluiten bij het cultureel leven dat Laakdal naar voor schuift.’ (...) ‘De bibliotheek kan ook als uitvalsbasis dienen voor allerlei samenwerkingsbevorderende initiatieven (o.a. met andere gemeentediensten: dienst jeugd, welzijn, communicatie, senioren...).’

Daarnaast is het een oud zeer dat de bibliotheek al jaren kampt met een chronisch plaatsgebrek. Statistische gegevens uit BIOS2 onderbouwen duidelijk deze stelling: de openbare bibliotheek van Laak-

³⁹ Gemeentebestuur Laakdal, *Algemeen beleidsprogramma 2007–2012*, Laakdal, 2006.

⁴⁰ *Nota gemeentesecretaris, Vrijtijdscentrum*, Laakdal, 6-1-2011.

⁴¹ Gemeente Laakdal, *Beleidsplan bibliotheek Laakdal 2008-2013*, Laakdal, 2007.

dal beschikt slechts over de helft van de ruimte waar een bibliotheek in Vlaanderen gemiddeld over beschikt.⁴² Tijd voor actie!

Tabel 6: Publieksruimte van de openbare bibliotheken per 1000 inwoners in 2010

Bibliotheek	Oppervlakte bibliotheek (m ²)	Oppervlakte per 1000 inwoners (m ²)
Gemiddelde provincie Antwerpen	1.466,14	42,51
Gemiddelde Vlaams Gewest	1.352,35	41,73
Openbare bibliotheek Laakdal	397,00	21,20

Ook groeide de consensus dat een alleen op zich staande bibliotheek bouwen geen goed idee is, omdat dan weinig **inhoudelijke, materiële en personele synergieën** met andere diensten van de vrijetijdssector gerealiseerd worden.⁴³

De **doelstelling** is te komen tot een vrijetijdscentrum als ontmoetingsplaats voor alle inwoners en een thuisbasis voor de specifieke doelgroep van verenigingen, adviesraden, vrijwilligers en andere spelers uit de vrijetijdssector. Welke **gemeentelijke diensten** verenigen zich hier?

- Bibliotheek
- Cultuurdienst
- Toeristische dienst
- Jeugddienst
- Ontwikkelingssamenwerking en jumelages
- Seniorendienst
- Sportdienst

3.2. Meerwaarde voor gemeente en inwoners

3.2.1. Eén locatie

Door de creatie van een vrijetijdscentrum op één site gaan we **van vier aparte locaties naar één huisvesting voor alle diensten uit de vrijetijdssector**. Door de realisatie van een vrijetijdscentrum op één aparte site en de mensen die hier voor instaan samen te zetten, komt ook een vrijetijdsteam tot stand. Organisaties en activiteiten zullen tot stand komen door samenwerking van het ganse team van de sector.

3.2.2. Personeel

Er komt **één administratieve, polyvalente pool voor de front office van de ganse sector**. Deze pool vormt het “vrijetijdsloket”, waar alle burgers voor de basisvoorzieningen terecht kunnen. In de back office bevinden zich de dienstverantwoordelijken, die hun expertise ter beschikking stellen en meer beleidsmatig werken.

3.2.3. Aanbod activiteiten

Momenteel is het aanbod van de verschillende diensten nog te versnipperd en tracht ieder op zijn dienst organisaties en activiteiten op poten te zetten. Door een uitgekiende **jaarprogrammatie met slechts één gevarieerd en geïntegreerd sportief en socio-cultureel jaaraanbod van het ganse vrijetijdscentrum**, kan **al het personeel** (vooral het administratief personeel) **maximaal ingezet worden voor het volledige aanbod**.

⁴² Gegevens uit BIOS2, zie www.bibliotheekstatistieken.be, 27-11-2011.

⁴³ Beslissing van het College van Burgemeester en Schepenen, *Uitbreiding van de gemeentediensten op de pastorijsite*, 25-10-2010.

3.3. Functies op de site en in het gebouw

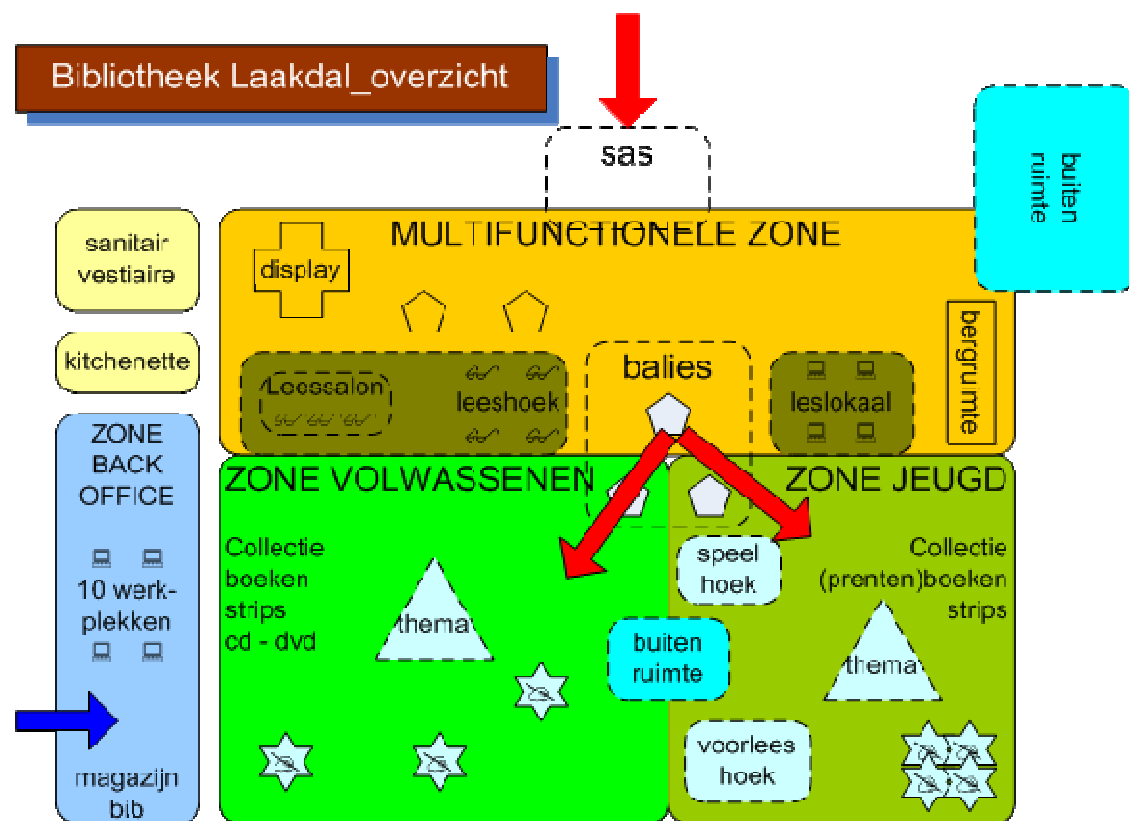
3.3.1. Concept

In het vrijetijdscentrum worden verschillende publieksfuncties samengebracht. In de bijlage van deze paper staat een uitgebreid overzicht van deze functies, die worden geclusterd in verschillende zones, die in openvolgende 'golven' opengesteld worden voor gebruik door het publiek.⁴⁴

3.3.2. Vlekkenplan vrijetijdscentrum gemeente Laakdal

Het **vlekkenplan** is een grafische voorstelling van de verschillende ruimten en plekken (zie Figuur 1). Een vlekkenplan is een **organisch schema**, dat enkel aangeeft welke de verschillende ruimten zijn, hoe deze bij elkaar horen en hoe ze zich tot elkaar verhouden.⁴⁵ Dit vlekkenplan is geen ontwerp-tekening. De grootte van de blokjes verwijst dan ook niet naar de benodigde oppervlakte. De positie van de blokjes geeft evenmin al de precieze plaats aan van het betreffende ruimteonderdeel in het gebouw. Vlekkenplannen verschaffen een overzicht van de onderlinge, procesmatige verbindingen en logistieke samenhang tussen de diverse ruimten. Ze geven ook een indicatieve situering aan van de diverse functies en ruimten in het gebouw. Op de vlekkenplannen worden rechthoeken gebruikt om vaste ruimten aan te geven en andere geometrische vormen voor inrichtingselementen.

Figuur 1: Vlekkenplan vrijetijdscentrum gemeente Laakdal

⁴⁴ Landmark Libraries, *Gemeente Laakdal naar een nieuw vrijetijdscentrum. Programma van Eisen*, 2011, Laakdal: 13-15.

⁴⁵ Idem: 16.

3.4. Vergelijking Landmark Libraries – WBDG Staff

Tabel 7: Vergelijking berekening normen Landmark Libraries (LL) met WBDG Staff

Plekken	# LL	# WBDG	Eenheid	LL	WBDG
Multifunctionele zone				295,5	191 + RSG
Golf 1					
Activiteitenruimte, inclusief:	80 p	0,9m ² /pp +9m ² podium	1,5	120	81
• <i>berging stoelen, podium</i>				20	20
• <i>drankenautomaten</i>	2	4,5m ²	2	4	9
• <i>sanitair publiek en personeel</i>	80p			20	RSG
• <i>vestiaire</i>	80 p	0,35m ² /pp	0,05	4	4
Leessalon	3zit + 2x1-zit		3,15/p p	20	16
Internetzone / leslokaal	20	1pc/2p + 7,2	2 m ²	40	52
Snel-raadpleegpc's	2	gem./staand	2	4	4
Folderdisplay	10 m. muur		0,5	5	5
Tentoonstellingsfaciliteit	50 kaders		0,5	12,5	RSG
Balie zone golf 2	2 personen			50	RSG
Golf 3					
Collectie volwassenen				485	342
• <i>Boeken</i>	31.900		75/m ²	425	287
• <i>Strips</i>	1.200		75/m ²	16	11
• <i>CD/DVD</i>	3.150		100/m ²	31,5	28
• <i>Displays voor thema's</i>	1		8 m ²	8	8
• <i>Individuele werkplekken</i>	3	2,7m ²	1,50 m ²	4,5	8
Collectie jeugd				363,5	271 + RSG
• <i>Boeken</i>	19.700		75/m ²	263	177
• <i>Strips</i>	4.000		75/m ²	53	36
• <i>CD/DVD</i>	1.400		100/m ²	14	13
• <i>Displays voor thema's</i>	1		8 m ²	8	8
• <i>Individuele werkplekken</i>	4	2,7m ² pp	1 m ²	4	10
• <i>Voorleesplek</i>	25 kinderen	0,9m ² /kind + 4,5	0,5 m ²	12,5	27
• <i>Speelplek</i>				9	RSG
• <i>Experimenteerruimte + gamezone</i>			25	25	RSG
Back office golf 4				190	126 + RSG
Kantoren/personeelsruimten	10	12,6m ² /pp	14 m ²	140	126
Magazijn bibliotheek	500		50 m ²	50	RSG
Totaal nuttige oppervlakte				1360	930
17% voor Ruimten Speciaal Gebruik (RSG)					158
Niet Toewijsbare Ruimte	+ 20%	+27%		272,6	294
Totaal bruto oppervlakte				1635	1382
Oppervlakte in huidige bib				520,50	520,5
Verschil met huidige bib				+1.115	+861,5

De normen van Landmark Libraries (LL) zijn vooral gebaseerd op **ervaring** en de **huidige situatie** in de betrokken bibliotheek. Ze werden **aangepast aan de lokale situatie, behoeften van en visie op de bibliotheek**. Voor de vergelijking zijn enkel de specifieke bibliotheekruimten opgenomen. Dat is noodzakelijk om het Programma van Eisen van Landmark Libraries te vergelijken met de normen van de WBDG Staff, die uitgewerkt werden in hoofdstuk 1 van deze paper.⁴⁶ Uit tabel 7 blijkt dat de beide calculaties resulteren in een **enorme toename in oppervlakte voor de nieuwe bibliotheek**. LL komt uit op een **toename van 314%** en met de **normen van de WBDG Staff** komen we uit op **+265%**. Daarbij moet opgemerkt worden dat voor de berekening van de WBDG-normen werd uitgegaan van het huidige bevolkingsaantal van de gemeente Laakdal. Uit de officiële statistieken van de FOD Economie blijkt echter dat de overheid uitgaat van een **verwachte bevolkingaangroei van 9,19%** in het arrondissement Turnhout van 2011 t.e.m. 2031.⁴⁷ Het is dus positief dat de totale ruimte bij LL een zekere groeimarge toelaat. Uit de BIOS2-gegevens bleek al dat de OB Laakdal er maar bekaaid af komt met het aantal m² bibliotheek per 1000 inwoners. Een verdubbeling is dus zeker een gerechtvaardigde vraag. Het gemeentebestuur was bereid tot 1200m² bibliotheek te gaan. Die calculatie was niet gebaseerd op bepaalde normen, maar wel op het beschikbare budget voor dit project.

4. Conclusies

Op basis van de **normen van de WBDG Staff** voor openbare bibliotheken, werden in het eerste deel van deze paper normen uitgewerkt die gebruikt kunnen worden bij het ontwerpen van de nieuwe bibliotheek van Laakdal.

Uit de BIOS2-gegevens bleek al dat de **Openbare Bibliotheek in Laakdal** weinig m²/1000 inwoners omvat. In de nieuwbouw moest dus een serieuze inhaaloperatie voorzien worden, te meer omdat de bibliotheek nieuwe functies toegewezen kreeg en nieuwe taken opneemt. Het Programma van Eisen, zoals opgemaakt door Landmark Libraries, was ook uitdrukkelijk bedoeld als eye-opener voor het bestuur. Er werd immers omstandig in beschreven welke de moderne behoeften zijn van de hedendaagse bibliotheekbezoeker (en dus van de bibliotheek) en welke ruimtelijke consequenties dat heeft. Het Programma van Eisen was dus ook een onderhandelingsdocument van de bibliotheek naar het gemeentebestuur toe. In het document wordt een maximalistische visie beschreven.

Daarnaast zijn we tot de conclusie gekomen dat **elke openbare bibliotheek uniek** is. Elke gemeente is enig en de werking van de bibliotheek eveneens. Afhankelijk van de prioriteiten van het bestuur, de dynamiek van het bibliotheekteam, de werking van een beheersorgaan en de welwillendheid van het managementteam, zal een openbare bibliotheek haar (niet-exhaustief omschreven) taken minimalistisch of ruim bemeten opnemen. De bibliotheek kan met andere woorden een 'klassieke boekerij' zijn en zich beperken tot het uitlenen van boeken. Maar evengoed kan zij een belangrijke speler in de gemeente zijn met vele actieve vrijwilligers, met een uitgebreid aanbod aan uitbreidingsactiviteiten, met samenwerkingsverbanden met andere diensten en verenigingen, ... Beide werkingen zullen bepaalde ruimtelijke noden en consequenties inhouden met betrekking tot de bouw van een nieuwe bibliotheek.

Strakke normen hanteren is door de overheid helemaal losgelaten en dit wordt ook expliciet aangegeven in strategisch domein 5 'de infrastructuur aanpassen aan de lokale noden' van de zeven strategische doelstellingen, zoals beschreven door Locus en Bibnet⁴⁸: *“De meeste bibliotheken lijken enorm op elkaar. Bibliotheken moeten hun infrastructuur en dienstverlening echter meer gaan aanpassen aan de lokale noden: het bibliotheeklandschap moet meer divers worden om in te spelen op de specifieke context. Individuele ambities van gemeentebesturen en bibliotheken om een actieve rol te spelen*

⁴⁶ De WBDG-normen bevatten geen richtlijnen voor de grootte van een vrijetijdscentrum (de extra ruimte naast de bibliotheek). Ze delen deze soort ruimte wel in bij de ruimten voor speciaal gebruik.

⁴⁷ Zie http://statbel.fgov.be/nl/modules/publications/statistiques/bevolking/Bevolking_op_1_jan_2007-2061.jsp.

⁴⁸ Locus en Bibnet, *Zeven uitdagingen voor de lokale bibliotheek. Een strategisch kader*, Brussel, 2007.

op het vlak van informatiebemiddeling, een doorgedreven educatieve werking uit te bouwen of gemeenschapsvorming centraal te zetten, zullen leiden tot meer gediversifieerde bibliotheekinfrastructuren.” In de toekomst zullen normen bij nieuw te ontwerpen bibliotheken hooguit een richtlijn zijn, eerder dan een blind te volgen instrument om een nieuwe bibliotheek ruimtelijk in te vullen. Meer en meer zal de openbare bibliotheek een resultaat zijn van een **grondige behoefteverkenning** en van een na te streven ambitieniveau van het gemeentebestuur met de bibliotheek.

De stijgende energieprijzen en de inkrimping van de budgetten moeten het gemeentebestuur ook aanmoedigen om het ‘groene alternatief’ te overwegen. De energieprestatieregelgeving specificeert de minimumnormen, maar het is aan de gemeente zelf om te bepalen hoever ze wil gaan. Er is al heel wat literatuur over **duurzaam bouwen** verschenen. Zo heeft de Vlaamse gemeenschap, naar analogie met het BREEAM beoordelingssysteem, een document opgesteld met een afwegingsinstrument duurzaam wonen en bouwen in Vlaanderen, zij het zonder certificering.⁴⁹ Kamp C, het Provinciaal Centrum Duurzaam Bouwen en Wonen van de provincie Antwerpen, heeft een brochure met een advieslijst die kan helpen om de duurzaamheidsambitie vast te leggen.⁵⁰ Deze documenten kunnen als leidraad gebruikt worden bij de duurzame keuzes die de gemeente Laakdal kan maken zonder daarbij aan comfort te moeten inboeten. De subsidies en premies⁵¹ voor energiebesparende installaties en gebouwen met laag E-peil maken het mogelijk om, ondanks budgettaire beperkingen, duurzaam te bouwen. Een duurzaam gebouw hoeft niet noodzakelijk duurder te zijn dan een conventioneel gebouw. Dat heeft de Cardiff Central Library al bewezen!

⁴⁹ Zie <http://www.lne.be/themas/duurzaam-bouwen-en-wonen/bestanden/AFWEGINGSINSTRUMENT-20BLAUWDRUK.pdf>, 26-11-2011.

⁵⁰ Zie http://www.provant.be/leefomgeving/duurzaam_bouwen/info_en_advies/, 26-11-2011.

⁵¹ Gedetailleerde informatie over subsidies en premies is terug te vinden op www.energiesparen.be/subsidies/subsidiemodule, 26-11-2011.

Bibliografie

Bronnen

Decreet van 19 juli 1978 betreffende het Nederlandstalige openbare bibliotheekwerk.

Dit decreet verplichtte elke Vlaamse gemeente een openbare bibliotheek op te richten en in stand te houden, op basis van strenge erkenningsvoorwaarden. De bibliotheek werd een openbare dienst, waardoor ook de ideologische verzuiling verdween. De gemeenten, de Vlaamse Gemeenschap en de provincies verleenden financiële ondersteuning. Het decreet had een uitgebreide normering, maar die is helemaal verlaten in het kader van de responsabilisering van gemeentebesturen.

Decreet van 13 juli 2001 houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid.

Met dit decreet werd een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid gestimuleerd. Het ging voor het cultuurbeleid uit van de responsabilisering van de gemeentebesturen en de samenwerking tussen de verschillende cultuurdomeinen, gesteund op deskundigheid, strategische aanpak en participatie van alle actoren.

Gemeentebestuur Laakdal, *Algemeen beleidsprogramma 2007–2012*, Laakdal, 2006.

Hierin wordt vermeld dat het gemeentebestuur een nieuwe bibliotheek wenst te bouwen.

Landmark Libraries, *Gemeente Laakdal naar een nieuw vrijetijdscentrum. Programma van Eisen*, 2011, Laakdal.

Hier wordt in detail beschreven aan welke infrastructurele behoeften een nieuw vrijetijdscentrum moet voldoen.

Nota gemeentesecretaris, Vrijetijdscentrum, Laakdal, 6-1-2011.

In deze nota wordt beschreven welke meerwaarde een vrijetijdscentrum voor de inwoners kan hebben en wat dit op organisatieniveau kan betekenen.

Gemeente Laakdal, *Beleidsplan bibliotheek Laakdal 2008-2013*, Laakdal, 2007.

In dit beleidsplan wordt de visie op de werking van de bibliotheek voor deze periode beschreven.

Internetadressen

http://statbel.fgov.be/nl/modules/publications/statistiques/bevolking/Bevolking_op_1_jan_2007-2061.jsp

Verwachte evolutie van de bevolking volgens de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie.

[http://www.breeam.org/filelibrary/Technical%20Manuals/SD5073 BREEAM 2011 New Construction Technical Guide ISSUE 2 0.pdf](http://www.breeam.org/filelibrary/Technical%20Manuals/SD5073_BREEAM_2011_New_Construction_Technical_Guide_ISSUE_2_0.pdf)

Website van Bre International met de meest recente informatie over BREEAM certificatie.

http://www.digitaleweek.be/sites/default/files/dc_documenten/Zeven_uitdagingen_voor_de_lokale_bib.pdf

In de vijfde uitdaging van deze digitale publicatie van Locus en Bibnet wordt toegelicht dat de bibliotheekinfrastructuur moet aangepast zijn aan de lokale noden.

<http://www.energiesparen.be/subsidies/subsidiemodule>

Website van het Vlaams Energieagentschap. Hier kan men aan de hand van een eenvoudig zoekinstrument alle premies en subsidies opvragen die van toepassing zijn.

<http://www.gezondegebouwen.nl/>

Website van SBR voor de bouwprofessional.

<http://www.greenlibraries.org>

Amerikaanse website met informatie over groene en duurzame bibliotheken. Er staan tevens handige links naar blogs over dit onderwerp.

<http://www.ifla.org/en/about-environmental-sustainability-and-libraries>

Website van IFLA met informatie en links voor de 'information professional'.

<http://www.landmark-libraries.com/>

Website van Landmark Libraries, het bedrijf van bibliotheekconsulent Jan Van Vaerenbergh, dat het ontwerp van het Programma van Eisen voor de bibliotheek van Laakdal heeft begeleid.

<http://www.lne.be/themas/duurzaam-bouwen-en-wonen/bestanden/AFWEGINGSINSTRUMENT-20BLAUWDRUK.pdf>

Website van het Departement Leefmilieu, Natuur, Energie van de Vlaamse Overheid geeft informatie en advies over duurzaam bouwen alsook praktijkvoorbeelden.

http://passiefhuisplatform.be/index.php?col=-welkom&lng=nl&doc=faq#faq_11

Website van Passiefhuisplatform. Deze website richt zich voornamelijk op de particuliere woningbouw, maar de algemene technische informatie is ook van toepassing op gebouwen.

http://www.provant.be/leefomgeving/duurzaam_bouwen/info_en_advies/

Website van Camp C met informatie en advies over duurzaam bouwen.

<http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187/htm>

Website van de United Nations met informatie over hun werking en een databank met alle resoluties, waaronder resolutie 42/187 van de Brundtland Commission.

http://www.sika.com/en/group/sustainability/environment_and_safety/corporate_productsustainability/green-building-programs.html

De website van Sika, een multinational bedrijvig in constructie, geeft hier een opsomming van de meest gebruikte evaluatiesystemen voor ecologisch bouwen.

http://www.wbdg.org/design/public_library.php

WBDG Staff, *Whole Building Design Guide. Public Library*, Washington, 2011.
Gids met richtlijnen en tips voor het bouwen van openbare bibliotheken.

Monografieën

Cenergie, *Advies Duurzaam Bouwen Nieuwbouw Bibliotheek Gemeente Laakdal*, Berchem, 4-2-2011

In dit rapport geeft de firma Cenergie technische richtlijnen voor de bouw van een duurzame bibliotheek in Laakdal.

Koren, Marian, *Werken aan een nieuwe bibliotheek! Programma van eisen voor bouw en inrichting*, Leidschendam, 2007.

Deze publicatie bevat een programma van eisen dat bruikbaar is voor elke bibliotheek bij de specifieke invulling van een locatiegebonden programma van eisen (o.a. algemene bouwweisen, overzicht van te huisvesten functies, relaties daartussen en functionele eisen per ruimte).